

Социално-педагогически и образователни проблеми при работата с мигранти

Чавдар Милков

Social - Pedagogical and educational problems in work with migrants: Social integration and society adaptation are some of the most significant issues occurring in the process of forced migration.

Learning the language of the country of arrival and accessing part or full time educational provisions / academic, vocational, humanitarian/ are important aspects in the process of integration of migrants in new communities and societies. Another aspect is the opportunity to attend higher education at university and postgraduate degrees leading to securing new professions and employment.

Key words: migrants, social work, social adaptation, civil integration.

ВЪВЕДЕНИЕ

Миграционните процеси поставят милиони деца и младежи в необичайна ситуация - те се сблъскват с нова култура и език, образователна система със свои национални особености, други възпитателни модели, различни учители и преподаватели във висшите училища, специфични нравствени и естетически ценности, особени социализиращи фактори, коренно различна социална психика и социално поведение на обществото и личността. Това извежда потенциалните ученици и студенти пред трудно преодолими противоречия, свързани със светоглед, култура, общуване, религиозни вярвания, отношения към семейството, жената и децата, модели на поведение, мотивация за учене и труд, адаптиране към претенциите на новата социална общност.

Проблемите на принудителната миграция, засягащи с особена острота настоящето и бъдещето на милиони хора по света, са в ползрението на органите на властта и управлението на много страни. Дейността на органите на изпълнителната власт при решаване на мигрантските въпроси се характеризира със следните общи признаци:

- Приемане на закони и други нормативно-правни актове, чрез които ще се регулира принудителната миграция.

- Присъединяване на всяка страна към международните Конвенции, декларации, пактове и протоколи, приети от ООН, международни конференции и, преди всичко, такива, като Конвенцията за статута на бежанците и регионалните Конвенции, аналогични на посочената Конвенция.

- Разработване на подзаконови положения, инструкции, които конкретизират законодателно-правната база на миграцията.

- Определяне функциите на традиционните ведомства в областта на миграцията - Министерство на външните работи, Министерство на вътрешните работи, Гранична полиция, Митници, Министерство на образованието, а също така, създаване на нови ведомства, доказали своята ефективност в други страни, с голям поток принудителна миграция.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Ключов момент в социално - педагогическата работа с бежанците и принудителните мигранти е създаването на нормални условия за социална адаптация и гражданска интеграция в местата на пребиваване, формиране на обстановка на взаимна търпимост и уважително отношение към културата, езика, религията, както на чужденците, така и на местното население, предотвратяване на фактите на проява на ксенофобия и неприязън.

Дейността на международните организации се провежда в контекста на Декларацията за принципите на търпимост, приета от ЮНЕСКО през 1995 година [1], в която са формулирани същността и съдържанието на търпимостта и

възпитаването на хората в дух на търпимост. Най-важна роля в процеса на възпитаване на етнотолерантност, религиозна, расова, полова търпимост играе образователната система на приемащата страна (детски градини, езикови курсове, училища, колежи, университети, центрове за професионална подготовка, специализация и преквалификация). „Толерантността се определя като ценност и норма на гражданското общество, проявяваща се в правото да бъдеш различен сред всички индивиди на този социум, да е налице търпимост към разнообразните култури, цивилизации, религии по света, готовност за разбиране и сътрудничество с хората, различаващи се по външност, език, убеждения и вярвания”[2].

Законодателна база, уреждаща въпросите, свързани с мигрантите във Великобритания са: Имиграционен закон от 1971 година; Имиграционен закон от 1988 година, допълнен и усъвършенстван и Имиграционните правила от 1990 г. [3].

В хода на реализация на тези закони се разглеждат въпросите за начина на пристигане във Великобритания на съответния мигрант, съдебното дело, положителното решение или отхвърляна на молбата и последвалата апелация. По отношение на лице от Третия свят се прави предварително разследване, целящо да се определи дали то може да бъде допуснато до процедурата. Ако не се допусне и при условие, че връщането в родната му страна е безопасно, то търсещият убежище трябва да напусне Великобритания и чак тогава да обжалва решението за отказ. При решаване проблемите им участва Лорд - канцлерът (Върховният съдия) на кралството, който разглежда фактите от делото и изучава същността на апелацията (обжалването). По-късно, Трибуналет проверява обосноваността на апелацията. Практиката показва, че, по принцип, апелациите не се удовлетворяват.

Имигрантската политика в страната предоставя възможност на представителите на Управлението на Върховния комисариат по бежанците да дава консултантски услуги, да излага мнението си по определени случаи във всеки етап на процедурата. Имиграционните правила се съобразяват, често пъти, с обществените интереси и принципите на хуманизма при решаване съдбата на отделния молител за убежище.

Изследванията във Великобритания и др. страни от ЕС показват, че мигрантите организират сферата на своите контакти не по указания на властите, а самостоятелно, приспособявайки се към изискванията на новото обкръжение, заемайки празните места и ниши, съответстващи им в приемащото общество - място на заселване, жилища, работа, училища, курсове за езика на страната домакин, място за изповядване на религията си. Нормалното включване на чужденците в новата среда визира адаптацията им към съществуващите икономически, социални, културни, психологически, образователни условия. Проблемът с адаптацията им се усложнява и поради това, че в очите на голяма част от приемащото население те го конкурират на пазара на труда. Най-големи трудности във Великобритания възникват при новодошлите от страните, изповядващи исляма или религии и вярвания, различни от християнската. Те са най-безправната и социално незащитена категория мигранти. В Лондон, например, е характерна географска концентрация на чужденците и етническите малцинства в рамките на определени райони и квартали. Мигранти от Индийския субконтинент, изповядващи будизма (Индия и Бангладеш) живеят в една част на града, пакистанци, иранци, афганци и други бели, изповядващи исляма - в различни от горните, части на Лондон, а представителите на черна християнска Африка (Нигерия, Кения, Танзания, ЮАР, Зимбабве и др. страни от т. н. „Британска общност” предпочитат да живеят редом с англичаните. Арабите предпочитат самостоятелен живот, в свои общности, по-близо да англичаните и по-далеч от другите народности.

Това положение се обуславя от редица фактори: потребност от защитеност от дискриминация и усещането за психична безопасност, че си сред „свои”; достъп до

културните или религиозни центрове; пространствена сегрегация; водене на делови отношения с представители на „своите“; отказ от икономическо взаимодействие с представители на други съобщества в полза на семейния или етнически бизнес; използване на специфичен език; осигуряване на кланова и родствена миграция, заключаваща се в това, че се създават благоприятни условия за прием на родственици или близки от родината им.

Във Великобритания много успешно работят и неправителствените организации (НПО). Те осъществяват връзки с населението на приемащата страна. Социалната работа в тази област е свързана със срещи с представители на обществеността, разпространение на печатни и рекламни материали за мигрантите, за страните, от които те идват, за преследванията, на които са били подложени и условията на живот, за необходимостта от оказване на морална поддръжка. Всичко това се прави с цел да се тушира напрежението в обществото и се осъществи допълнителен контрол за спазване правата и задълженията на мигрантите. Фактите във Великобритания показват, че недостатъчното внимание към работата с местното население, често пъти, провокира нарастване на конфликтни ситуации, води до формиране на негативни оценки към дейността на държавните органи и миграционната политика на държавата в цялост, към ксенофобия, размирици.

Миграцията обхваща огромни човешки маси от различни националности, вероизповедание, светоглед, цвят на кожата, възраст - от новородени до хора от третата възраст, които желаят на всяка цена да завършат земния си път в своята Родина и родно място. В този аспект, проблемите на миграцията засягат всички отрасли на науката и се поддават на разбиране само чрез комплексни възгледи, оценка и проучване.

Особена роля и място в разрешаването на тези въпроси имат множество клонове на педагогическата и психологическа науки - социална педагогика, теория на възпитанието, история на педагогиката, дидактика, възрастова и педагогическа психология, психология на личността, трудова психология.

Включването и успешното интегриране на децата и младежите в Британската образователна система е сложен и продължителен процес. Първата стъпка в него е придобиването на достатъчно познания по английски език, които да позволят на децата да учат във всички видове и степени училища и да се справят с изискванията и образователния минимум, установени в Британските начални, основни и средни училища.

Предприемат се редица мерки за утвърждаване на английския език и усъвършенстване на обучението по него за мигранти [4].

Както в училище, така и при обучението на възрастни, инвестициите са насочени към усъвършенстване на преподавателите и подобряване възможностите на мигрантите да се възползват от предлаганото обучение.

С цел осигуряване на необходимата подготовка по английски език, Агенцията за бежанците в Обединеното кралство организира и провежда специални курсове за деца. Те могат да се включат в тези курсове непосредствено след регистрирането на техните молби (или молбите на техните родители или настойници) за закрила. Курсовете за интензивно изучаване на английски език се организират и от Британския Червен кръст, като те са предназначени предимно за лицата със статут на бежанци, на които вече е предоставена закрила. В тези курсове децата, най-често, се обучават заедно с родителите си или други възрастни бежанци.

Продължителността на обучението по английски език е различна и зависи от множество фактори: старание на детето, мотивация за учене, способности за усвояване на чужд език, наличие на умения и навици за учене, нагласи и подкрепа на семейството, психично и соматично здраве на детето.

След успешното завършване на необходимия курс на обучение, специална комисия към съответната община и Образователното министерство проверява

знанията на децата по езика и по други основни области и въз основа на показаните резултати ги насочва за записване в определен клас. Онези деца, на които предстои записване в първи клас, обикновено не се явяват пред тази комисия, а директно постъпват в училище.

Комисиите най-често насочват децата - мигранти към клас, който е по-малък от класа, посещаван от британски деца на същата възраст. Това се налага поради факта, че децата, идващи от други страни не притежават необходимите знания - езикови и по отделните учебни дисциплини (поради разлика в учебното съдържание на учебните планове и програми на британските училища и това на училищата, в които детето е учило преди да пристигне във Великобритания), за да се справят с учебната програма за съответния клас. След постъпване в училище децата - мигранти се обучават по реда и условията за британските граждани.

Законодателството на Обединеното кралство предоставя на децата - мигранти достъп и до висшето образование. След завършване на пълно средно образование, което дава право за кандидатстване във висши училища, младежите - мигранти, които имат предоставен статут на бежанци или хуманитарен статут, могат да кандидатстват във висши училища на територията на цяла Великобритания по реда и условията за граждани на кралството.

Процесите на обучение и възпитание във висшите британски училища (колежи и университети) създават много добри условия за приобщаване на студентите - мигранти към спецификата на науката, културата, изкуството, спорта.

Практика е, в общежитията да живеят в една стая представители на различни страни, вкл. и на британски граждани. Това създава условия за успешно овладяване на английския език, за допълване на познанията по него, получени в училище.

В британските висши училища водеща форма на обучение е екипната работа. Преподавателите създават условия за формиране на работни екипи, съставени от представители на различни страни, прилагат взаимодействието или сътрудничеството и по този начин получават сериозни резултати при овладяване на програмния учебен материал, развиват творческо, нестандартно, иновационно мислене у бъдещите висшисти. Благотворно влияние за възпитанието на мигрантите оказват традициите на съответното училище - празници, ритуали, тържества по случай приемането на първокурсници и за изпращане на завършващите.

Практика е британските организации - частни и държавни, да търсят и вземат на учебен или преддипломен стаж задължително и представители на мигрантите. Традиция е, фондации, асоциации и НПО да отпускат стипендии на младежи - студенти от други страни, с цел поощряване и осигуряване на нормални условия за живот в студентските кампуси.

Без да се проявява неуважение към ритуалите, традициите, нравите и обичаите на студентите - мигранти и без да се накърнява тяхната идентичност, във висшите училища се работи за усвояването от тях на елементите на британската култура, изкуство, взаимоотношения между половете, между възрастни и деца, между работодатели и наемни работници, изгражда се позиция за брака (смесен или между сънародници), за мястото на жената в съвременния живот на обществото и в семейството, за възпитателната му сила и отговорността на двамата родители при отглеждането и възпитанието на децата.

Честа практика е чужденците да бъдат включвани в спортните тимове на колежите и университетите и чрез спортните състезания и съществуващите традиции да се реализират част от задачите на социалната адаптация и гражданска интеграция на мигрантите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на реалната ситуация днес, в условията на световната икономическа и банкова криза, която рефлектира върху всички области от живота на социума във

Великобритания показва, че потоците мигранти повишават нивото на социалното напрежение и пораждат сред коренното население страх от конкуренция, ксенофобски установки, търсене на пътища за избиване на напрежението.

Затова, един от пътищата за профилактика на мигранофобията и важно условие за формиране на позитивен диалог между приходните от други страни и местното население може да стане възпитанието на толерантността като личностно качество и социална ценност. Огромна роля за това играят всички елементи на образователната система на кралството.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Декларация за принципите на търпимост, приета на XXVIII Сесия на ГК на ЮНЕСКО, Париж, 16 ноември, 1995.

[2] Психологическа помощ за мигрантите: травма, смяна на културата, кризис на идентичността, Под ред. на Г. Солдатов, С., 2008.

[3] UNHCR. 2008. 2007 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons, June.

[4] <http://www.ecre.org>. Становище на ЕКРЕ, относно социалната адаптация и гражданска интеграция на бежанците в Европа)

За контакти:

Чавдар Милков, тел. 0885 597 415, e-mail: chavdar_milkov@yahoo.co.uk

Докладът е рецензиран.